

Hilmar Selnes - altmuligmann og kunstner

Av Eva Midtbø

Innledning ved Agnar Auran*

I denne artikkelen skal vi fortelle om en hverdagshelt og en dyktig selvlært altmuligmann som hadde stor glede av å hjelpe naboer og venner med reparasjoner og andre praktiske ting. Folk som har levd ei stund er vel kjent med gården Fortuna vestre og hønsegården som vrimlet av kvite italienerere. Mindre kjent er vel alt det som foregikk i hverdagslivet nettopp her, og mannen som laget det meste av det han hadde bruk for. Hilmar Selnes var en stillfaren og tålmodig person, han ønsket ikke mye blest om seg og det han holdt på med. Han vokste opp i små kår, og dette og krigsåra (1940-45) satte sitt preg på det han i ettertid foretok seg. Det betydde å ta vare på saker og ting, og ikke kaste noe som kunne repareres. Mindre kjent var kunstneren Hilmar. Vi ønsker å vise også denne sida av ham med bilder av noen av hans malerier.

Hilmar Selnes ble født i 1908 på Lensvikstranda i Agdenes. Han var yngste sønn i en søskenflokk på 3 gutter og vokste opp på gården Selnes. Den eldste tok over gården etter foreldrene som skikk og bruk var, nr. 2 fikk utdanning som lærer, noe som var heller uvanlig på den tida. Foreldrene hadde ingen mulighet til å gi Hilmar, som var den yngste, verken gård eller utdanning, så han fikk en liten teig av hjemgården. Imidlertid fikk han gå et år på Torshus folkehøgskole, noe som han satte stor pris på og snakket ofte om i senere tid.

Han så nok ingen framtid for seg på Lensvikstranda, og etter at han giftet seg i 1938 med Alice Landrø (f. 1914), begynte han å se seg rundt etter noe annet.

Hilmar Selnes (1908-95). Selvportrett 1928.

*. Takk til Agnar Auran for initiativ til og arbeid med denne artikkelen.

Foruten erfaring fra gårdsarbeid hadde han drevet mye med sveising og mekanisk arbeid. I ungdommen laget han den første sykkel i Lensvika. Han laget også en potetopptaker for hest som fikk navnet Lettvint, og som han seinere brukte på Fortuna. Han skaffet seg rundstrikkemaskin som han strikket strømper på, og disse solgte han seinere på torvet i Trondheim.

Slik greide han å skaffe seg inntekt nok til at han kunne tenke på å kjøpe seg en gård. Mekanisk arbeid, som var hans store interesse, var nok ikke estimert i noen særlig grad i det miljøet han vokste opp i, så noen utdanning i det faget var det ikke snakk om. Her gjaldt det å kunne skaffe seg et levebrød, og det gjorde en helst ved å drive gårdsbruk.

Så reiste han rundt i Strinda og Malvik og så på gårder som var til salgs. I Landbrukstidende, som fantes på enhver gård, kunne han følge med på alt som var til salgs.

I 1939 kjøpte Hilmar og Alice gården Fortuna vestre i Strinda av Svein Heglum. Han var jo vokst opp ved sjøen, og utsikten over Trondheimsfjorden var nok avgjørende for han da han bestemte seg for at her skulle de slå seg ned.

På gården var det vinkellåve med fjøs, stall, grisehus og hønsehus. I tillegg til stuelåna var det stabbur og ”masstu”, som til daglig ble kalt ”sommerstu”. I sommerstu, som ennå eksisterer, var det

vedbu, verksted med bryggerhusovn og drengestue. Gården var på ca. 90 mål med en blanding av oppdyrka mark, beitemark og litt skog. På de flateste områdene ble det dyrket bygg, poteter og grønnsaker.

Alice og Hilmar satte i gang med friskt mot, men å drive gård uten arbeidshjelp var en uoverkommelig oppgave og et tungt slit. Med 3 småjenter var det nødvendig å leie inn både inne- og utehjelp.

Flere av ungdommene som kom som hjelp, fikk kjærester i nabolaget og giftet seg – og ble boende. Alle disse ble gode naboer for resten av livet.

Hønseridrift

Hilmar så det nødvendig å ha en attåt-næring, og i og med at det fantes et forholdsvist stort hønsehus på gården, var det naturlig å ta opp arven fra tidligere eier, som også hadde drevet med høns. Han kjøpte inn rugemaskin som ble plassert i et kammers i stuelåna de første åra. Her var det lettvent å følge nøye med i prosessen. I denne tida var det ofte strømutkobling på vinteren, og et slikt avbrudd betydde ødelagt ruging. Ved en anledning mistet de nesten alle kyllingene. Det var absolutt nødvendig å ha et nødaggregat som kunne kobles til når strømmen ble utkoblet. I denne tida sov Hilmar og Alice med lyset på slik at de våknet når strømmen gikk. Da var det å få på seg klær og ut å starte aggregatet. Etter klekkinga fikk de kyllingene de skulle beholde sjøl tilhold på som-

merstulemmeren der det var lavt under taket og enkelt å varme opp med ei "varmemor". Hilmar gikk på kurs for å lære seg å kjønnsortere kyllinger. De daggamle kyllinger ble solgt til private hønseri. Å selge hanekyllinger den gang var ikke aktuelt. Eggene ble levert til Eggsentralen og kolonialhandlere i Jonsvannsveien og i Asbjørnsens gate. Noe salg ble det også til naboer og hyttefolk fra byen som kom sykklende forbi i helgene.

Etter krigen kjøpte han ei tyskerbrakke som hadde stått på Strindheim. Den ble innredet til et moderne hønseri med plass til ca. 500 høns, flere rugemaskiner, klekkemaskiner og kyllingrom. I Landbrukstidende kom en forespørsel om noen kunne tenke seg å være et forsøksbruk under Statens kontrollavlsstasjon for høns, mot en viss kompensasjon. Hilmar meldte seg på, og slik skaffet han seg en viss inntekt, men også mye ekstra arbeid. Hver høne fikk et nummer på foten, og den slapp ikke ut av verpekassen før noen kom og leste av nummeret. Slik kunne en kontrollere produktiviteten på hver enkelt høne. Eggene ble også veid slik at en kunne sile ut de som ikke holdt mål. Annet hvert år ble det under overoppsyn av dyrlege Fånes tatt blodprøve av alle høner og haner. Da kom naboer, både voksne og barn for å hjelpe til. Ungene var raske nok til å kunne fange inn hønene. Et fryktelig leven, men et artig avbrekk i de daglige rutinene.

Hønseriet. Bilde i Arbeider-Avisa 12. mars 1951. Jenta med kyllingen er Solveig Selnes (Sjøvik).

Etter hvert som tilværelsen roet seg noe, ble det tid for å restaurere den gamle stuelåna. Hele huset ble jekket opp med donkraft, og det ble murt ny kjeller under. Tømmerkassen fikk ny kledning både utvendig og innvendig. Huset fikk ny romfordeling, som stort sett er beholdt fram til i dag, men det var viktig å beholde trønderlåna sitt eksteriør. Selv om Hilmar selv var en habil snekker, fikk han hjelp av sine slektninger.

Da Hilmar og Alice kom til Fortuna, ble de straks innlemmet i et godt naboskap. Etter hvert ble det dannet et maskinlag (til daglig kalt "trøsklaget"), der de delte

Fortuna vestre ca. 1970. Låven med det første hønseriet. Lengst bak skimtes det nye hønsehuset og den hvite "sommerstu". Stuelåna i forgrunnen. Bak gården ligger Tesliåsen og Stokkåsen. Bildet er utlånt av Eva Midtbø.

på bruken av traktor og treskeverk. Under treskinga var alle naboene samlet og arbeidet sammen til jobben var gjort på alle gårdene.

Pelsdyrdrift

I 1952 startet Hilmar opp med minkfarm sammen med Olav Heli fra Meldal som hadde slått seg ned i Tesliåsen. Olav hadde kunnskap om pelsdyrdrift, og de to ble partnere i de første åra inntil Olav flyttet til Stokkanhaugen.

Ungene var etter hvert blitt så store at de kunne hjelpe til på gården, og det trengtes hjelp når både høns og mink skulle mates. Både Hilmar og Alice var "på skuret" under minkparringa som forgikk på kaldeste vinteren. Under kvalpinga var det viktig med ro og påpasselighet, og det hendte ofte at en fant nyfødte minkkvalper stivspekte under burene. Hilmar plukket dem opp og la dem i lomma. I travelheten glømtet han ofte av dem, men plutselig begynte det å pipe i lomma. Da hadde de våknet til liv av kroppsvarmen hans. Etterpå fikk de et

midlertidig opphold i ei flatbrødeske og plassert oppå magasinlokket på komfyren på kjøkkenet. Slik ble dyrebare liv berget.

Mange gårder i Strinda og i de nærmeste distriktene hadde mink og pelset minken selv. Det var et omstendelig arbeid med mange arbeidsoperasjoner, og det krevde plass og arbeidshjelp.

Høsten 1962 startet Hilmar og Alice med en pelsingssentral i de lokalene som hadde huset hønseriet fram til da. Skrapemaskiner ble kjøpt inn, men ellers ble alt nødvendig utstyr, som tromler og tørkeri, hjemmelaget. Alt som på noen måte kunne "gjærrast te" ble gjort.

Her skulle hele pelsingsprosessen gjennomføres: mottak av minkskrotter, flåing, skraping, tromling og tørking. Siste operasjon var merking av hvert skinn med leverandør, pakking og sending med godstog til Oslo skinnauksjoner. Det var Alice som var primus motor i pelsinga, i tillegg til at hun sørget for kaffe og av og til ei "skoffkak" til arbeidsfolket. På det meste arbeidet det 14-15 stykker der. Det var husmødre fra nabolaget som jobbet på dagtid, og karer, som når de var ferdig med sitt vanlige arbeid, kom og flådde til seint på kveld. Det var ei hektisk tid på gården som varte fra først på november og fram til like før jul.

Mekaniker og oppfinner

Hilmar Selnes hadde helt fra han var guttungen en sterk interesse for alt som var teknisk. Gikk det an å plukke i stykker noe, så ble det gjort, om ikke annet enn for å se hvordan ting fungerte. Det første han gjorde når det kom en radio eller TV til gården, var å ta av bakplata, og den ble fjernet for alltid. Her måtte det undersøkes hvordan ting fungerte.

Det var en utenkelig tanke å sende noe til reparasjon på verksted, det være seg alt fra bil, motorer, jordbruksredskaper, klokker, fotoapparat, radio og TV når den tid kom. Og manglet han et redskap måtte det "gjærrast te". Han var fast gjest på "brommen". Der kunne han finne ting han kunne få bruk for, enten til reparasjoner eller ting han skulle lage. Ikke sjelden kom han hjem med saker han egentlig ikke hadde bruk for, f. eks. innmaten av ei gammel bensinpumpe med telleverk, noe han selvfølgelig ikke hadde bruk for, men som han måtte undersøke hvordan det fungerte, eller at han kunne få bruk for noe av det ved en annen anledning.

Om vinteren, og ofte ellers også, holdt han på ved kjøkkenbordet. Det var en "luggum" arbeidsplass mellom måltidene. Det holdt nok hardt med tålmodet mange ganger for Alice. Hun hadde nok ofte ønsket at han kunne kjøpe ferdige ting og levere ting til reparasjon slik som andre gjorde. Det ville imidlertid være et nederlag for han, så det gjorde han ikke. Det var om å gjøre å være sjøl-

hjulpen på alle vis, og dessuten hadde han glede og interesse av arbeidet. Selv om han hadde mistet den ene ringfingeren ved ei sageulykke hemmet dette han aldri under arbeidet. Han brukte like godt høyre som venstre hånd både i arbeid, og når han skulle skrive.

Sveiseapparatet var i flittig bruk, og det var aldri nei i hans munn når folk fra Jonsvatnet eller i nabolaget hadde bruk for å få reparert redskaper. Det var jo dette han egentlig ville holde på med.

Han hadde en stor samling med teknisk litteratur, bl.a flere bind av *De store oppfinnelser*, *Mekanikkens verden* og tekniske blad som han abonnerte på. Bøkene eksisterer den dag i dag, og de er utslitte og fillete med svarte oljeflekker.

I fristunder tegnet han skisser av hvordan ting kunne konstrueres på alle avis-kanter, og ellers det han hadde for handa. Når han kvilte middag på divanen, tegnet han ofte i lufta ting han spekulerte på og som han skulle lage.

Han var ekspert på gjenbruk. Små motorer fra vaskemaskiner og støvsugere kunne han bruke til andre redskap for å forenkle og lette arbeidet på gården. Den gamle bilmotoren fra en Ford lastebil fra 30-tallet ble slik brukt til å drive ei tømmer-sag da det ble bruk for trevirke til husbygging for neste generasjon.

Han likte å eksperimentere, og som hos oppfinnere flest var ikke alle oppfinnel-

ser like vellykkede. I stedet for å kjøpe en motorisert gressklipper monterte han en vaskemaskinmotor på den gamle hånddrevne gressklipperen. Denne fikk imidlertid så stor fart at den også tok med seg jord og stein, men klipperen brukte han i mange år. Ved en annen anledning skulle låven males. Her gjaldt det å finne den enkleste måten å gjøre dette på. Han monterte ei malingsprøyte på en gammel 150V støvsuger som han kjørte på 220V og snudde til utblåsing. Her ble det også alt for stor fart. Rødmalinga stod som ei rød sky nedover Fortunalia. Men både han sjøl og låven ble malt. Et uforglemmelig syn! Fingertuppene hans var så rue og godt isolerte at han måtte spytte på fingeren før han stakk den opp i lampeholdere for å sjekke om det var lyspæra som hadde gått, eller det var strømmen som var borte.

Fra hans spede begynnelse på hjemgården med konstruksjon av Lensvikas første sykkel, potetoptakeren Lettvint og mange sveiseoppgaver utviklet han stadig kunnskap og ferdigheter som kom han og mange andre til nytte gjennom et langt liv.

Kunstneren

Hilmar Selnes hadde utpreget estetisk sans. Fra han var helt ung hadde han øye for alt som var vakkert i naturen. Til å begynne med laget han tegninger og skisser av landskap og detaljer fra naturen på heimplassen sin. Etter hvert skaf-

Skomakerne.
Maleri utlånt av
Eva Midtbø.

fet han seg lerret, pensler og noen få fargetuber med oljemaling.

Som 20-åring malte han bl.a. et selvportrett, et bilde av gården han vokste opp på og av utsikten over fjorden mot Rissa. Han malte fra gårdsarbeid med mennesker og dyr og dagligliv på gården. Kunstmaling var nok unyttig og bortkasta tid i det miljøet han vokste opp, men tydeligvis hadde han trosset dette, så da han flyttet til Fortuna hadde han mange malerier i bagasjen.

De fleste maleriene ble stuet bort på loftet, og det ble lita tid til å gjenoppta malinga på mange år. Av og til fant han seg biter av huntonitt og kryssfiner i uthusa på gården, og da sto han ute og malte landskapsbilder med oljemaling etter

skisser han gjorde når han var ute og kjørte. Han likte å kjøre rundt omkring. Ofte på søndagene var familien på tur for å drikke ettermiddagskaffe, og da stoppet han gjerne ved naturskjønne steder som han tegnet en skisse av og senere malte. Utallige ganger stoppet han midt på veien og laget vindu med hendene for å fange inn detaljer han ville huske. En tålmodsprøve for passasjerene. I de travleste årene på Fortuna ble det ikke tid til å male i det hele tatt.

Da han ble pensjonist fikk han i gave et staffeli og et fullt utstyrt malerskrin, og dette ansportet han på nytt til å starte opp med malinga. Han fant fram de gamle skissene sine og malte stort sett landskap. Han ønsket å fange inn stemninger og det spesielle lyset som var med for å

lage disse stemningene. Han var ikke ute etter solskinnsbilder, men gjerne dystre og skoddefulle bilder som sa noe om tid på dagen og vær og vind. Han likte å male sjø og vatn. Han ville få med bevegelser i sjøbildene sine, krappe bølger før uværet satte inn og smilende solnedganger. De fleste motivene fra sjøen stammer fra Åstfjorden og Lensvika. Han malte også mange bilder fra Jonsvannstraktene. Han likte også å male lysspillet mellom sol og skygge i fjell og på gamle hus. Motiv med skigarder var ofte et gjennomgangstema i bildene hans. Det hendte at han malte på bestilling, bl.a. malte han to bilder av nabogården Karlsheim.

Etterat Hilmar og Alice ble pensjonister, oppholdt de seg i mange år på Mallorca om vinteren. Han hadde alltid malersakene med seg og malte mange bilder der. Han ble også overtalt til å delta på ei malerutstilling sammen med andre amatørmalere der, men en slik eksponering var ikke noe stas for han. Han ville heller male for sin egen del.

Fotografering var en annen hobby som han var sterkt interessert i. Her var det også naturbilder han satte mest pris på. Mange av disse motivene ble malt senere. Han laget mørkerom i kjelleren og lærte seg å fremkalle svart-hvit bilder. Han bygde seg også et forstørrelsesap-

Hilmar Selnes ved staffeliet. Bilde utlånt av Eva Midtbø.

parat, slik at han kunne både forstørre og redigere bildene sine. Da fargefilmene kom på markedet, irriterte han seg over at fotohandlerne i byen sendte filmene til Tyskland for framkalling. Dette måtte han da kunne klare sjøl! Han studerte fotoblader og fant oppskrift på kjemikalier og mengder av det som måtte til, og hos Falkenberg i byen fant han det nødvendige utstyret. Dette lyktes han med, og han fikk etter hvert en forholdsvis stor samling av dias.

Hans store interesse for mekanikk, maling og foto skygget nok over interessen for gårdsbruk. Han verken var eller ble noen stor bonde. Gårdsbruk var egentlig bare en sikkerhetsventil for livets opphold. Han var en Reodor Felgen, som

likte å skape både håndfaste ting og å feste vakker natur til lerret og fotografier. Følelsen av å skape noe selv var for han alfa og omega. Han var et skapende menneske.

Han ble nok oppfattet som en beskjeden mann av få ord. Han var ikke spesielt sosial av seg annet enn på hjemmebane, og han gikk aldri noen steder uten å være bedt eller ha et ærende. Han ønsket å være korrekt på alle måter - og alt måtte gjøres rett og riktig.

Eva Midtbø, f. 1942, er eldste datter av Hilmar Selnes.

Agnar Auran, f. 1938. Pensjonert gårdbruker på Øvre Tesli, Ranheim.

Trolig motiv fra Agdenes. Maleri utlånt av Hanne Mari Midtbø.